

Maciej Kuboń
Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Akademia Rolnicza w Krakowie

POTENCJAŁ MAGAZYNOWY ORAZ JEGO WYKORZYSTANIE W GOSPODARSTWACH ROLNICZYCH O WIELOKIERUNKOWYM PROFILU PRODUKCJI

Streszczenie

Prezentowano potencjał magazynowy oraz jego wykorzystanie w gospodarstwach rolniczych o wielokierunkowym profilu produkcji. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że potencjał magazynowy w badanych obiektach kształtował się na poziomie 202,1m² i rósł w miarę wzrostu powierzchni gospodarstw. Stopień wykorzystania powierzchni magazynowej wyniósł 55,6%. Największą część powierzchni magazynowej zajmowały płody rolne – 54,3%, a najmniejszą środki produkcji – 10,6%.

Słowa kluczowe: infrastruktura logistyczna, potencjał, wyposażenie, magazyn, wykorzystanie

Wprowadzenie

Znaczna część produktów wytwarzana w gospodarstwie zużywana jest na cele produkcyjne tego gospodarstwa. Dotyczy to w szczególności pasz objętościowych i obornika, które muszą być w obrębie gospodarstwa przemieszczane i magazynowane. Poza wymienionymi na cele produkcji rolniczej zużywa się także surowce zakupione spoza gospodarstwa, które również muszą być przechowywane [Fereniec 1999]. W celu zabezpieczenia właściwości fizycznych zakupionych lub też wytworzonych w gospodarstwie środków produkcji rolnik zmuszony jest do podejmowania szeregu działań logistycznych (transport, magazynowanie, sortowanie, konfekcjonowanie), co w konsekwencji powoduje wzrost kosztów produkcji [Lenart 2000].

Konieczność utrzymywania zapasów wiąże się również z zapewnieniem ciągłości procesów produkcyjnych, ciągłości sprzedaży, zabezpieczeniem przed zmianami

cen, jak również utrzymaniem odpowiedniej gotowości wytworzonych produktów rolniczych. Dla tak funkcjonującego systemu zaopatrzenia i zbytu konieczne jest posiadanie odpowiedniej infrastruktury logistycznej w postaci budynków i budowli magazynowych (stodoły, wiaty, silosy, chłodnie, zbiorniki i płyty gnojowe) [Kowalski, Tabor 2003].

Cel, zakres, metodyka badań

Celem pracy jest określenie potencjału magazynowego oraz jego wykorzystania w gospodarstwach o wielokierunkowym profilu produkcji. Zakresem pracy objęto 30 gospodarstw rolniczych, z których zebrano informacje dotyczące zaszcłości gospodarczych z roku 2004/2005. Informacje te dotyczyły m. in: wielkości i struktury produkcji, wielkości i struktury powierzchni magazynowej oraz jej wykorzystania. Badane gospodarstwa podzielono na 3 grupy, w obrębie których dokonano wszelkich analiz.

Wyniki badań

Średnia powierzchni badanych gospodarstw wynosiła 4,2ha, z czego 61,9% stanowiły grunty orne, a pozostałe 38,1% - trwałe użytki zielone (tab. 1). W badanych obiektach obsada inwentarza żywego wynosiła średnio 112,6 SD/100 haUR. W strukturze stada dominowało bydło, którego udział wynosił 83,3%.

Tabela. 1. Charakterystyka badanych gospodarstw
Table 1. Analysed farms characteristics

Wyszczególnienie (grupa gospodarstw)	Powierzchnia [ha]			Obsada [SD/100ha]	
	UR	GO	TUZ	Bydło	Trzoda
Grupy obszarowe - wartości średnie					
1,00-3,00ha	2,3	1,5	0,8	83,7	9,9
3,01-5,00ha	3,9	2,5	1,4	100,9	22,7
Powyżej 5,01ha	6,9	4,2	2,7	100,0	26,7
Ogółem dla badanych gospodarstw					
Średnia	4,2	2,6	1,6	93,8	18,8

W tabeli 2 przedstawiono wielkość i strukturę rolniczej produkcji globalnej (PG). Średnia wielkość produkcji w badanych obiektach wyniosła 91,8 jzb/ha UR, na co w 65,2% złożyły się wyprodukowane w gospodarstwie produkty pochodzenia roślinnego, a w 34,5% zwierzęcego.

Tabela 2. Wielkość i struktura rolniczej produkcji globalnej w badanych obiektach
 Table 2. Size and structure of global agricultural production in analysed facilities

Wyszczególnienie (grupa gospodarstw)	Wielkość produkcji globalnej [jzb/ha]			Udział produkcji [%]	
	razem	roślinnej	zwierzęcej	roślinnej	zwierzęcej
1,00-3,00ha	89,4	59,8	29,6	66,9	33,1
3,01-5,00ha	95,5	61,6	33,9	64,5	35,5
Powyżej 5,01ha	91,3	58,4	32,9	63,9	36,1
Ogółem	91,8	59,9	31,9	65,2	34,8

Najwyższą wielkość produkcji globalnej odnotowano w obiektach o powierzchni od 3,01 do 5,00ha (95,5 jzb/ha), a najmniejszą w obiektach od 1,00 do 3,00ha - 89,4 jzb/ha. W strukturze produkcji przeważała produkcja roślinna, gdzie średni udział tej produkcji we wszystkich grupach obszarowych mieścił się w przedziale od 63,9% do 66,9%.

W infrastrukturze logistycznej gospodarstwa rolniczego można wyróżnić cztery zasadnicze elementy:

- budynki i budowle (magazyny, silosy, chłodnie, budynki inwentarskie, zbiorniki), służące do przechowywania zakupionych lub wytworzonych środków produkcji lub gotowych produktów rolniczych,
- wyposażenie techniczne w postaci urządzeń i środków transportowych służące do przemieszczania środków produkcji, płodów rolniczych w obrębie gospodarstwa i magazynów,
- infrastruktura informatyczna (telefon, fax, komputer) służąca do przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi ogniwami fizycznego procesu przepływu dóbr materialnych,
- opakowania (jednostkowe lub zbiorcze) wykorzystywane w celu zabezpieczenia właściwości fizycznych lub chemicznych produktu jak również przyspieszenia i usprawnienia czynności manipulacyjnych w procesach przemieszczania ładunku.

W pracy ograniczono się jedynie do analizy pierwszego elementu infrastruktury, jakim są budynki i budowle magazynowe. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano następujące wskaźniki:

- powierzchnia magazynowa w m² na 1 gospodarstwo i na 1ha UR,
- powierzchnia magazynowa w m² na 1 jzb produkcji globalnej (PG) i towarowej (PT),
- średni wiek budynków i budowli magazynowych [lata],
- wykorzystanie powierzchni magazynowej [%].

W tabeli 3 przedstawiono potencjał magazynowy badanych gospodarstw oraz średni wiek budynków i budowli magazynowych jako informację o nowoczesności tychże budynków. W przeliczeniu na gospodarstwo potencjał magazynowy mieszczący się w stodołach i magazynach wynosił $96,5\text{m}^2$, budynkach inwentarskich $47,5\text{m}^2$, garażach $44,6\text{m}^2$ oraz wiatach $21,3\text{m}^2$. W miarę wzrostu powierzchni gospodarstwa można zauważyć wzrost powierzchni magazynowej garaży ($31,1\text{--}59,6\text{m}^2$), stodoł i magazynów ($71,3\text{--}125,3\text{m}^2$) oraz budynków inwentarskich ($37,7\text{--}62,0\text{m}^2$). W przypadku wiat największa powierzchnia magazynowa występowała w obiektach o powierzchni pow. $5,01\text{ha}$ ($35,1\text{m}^2$), a najmniejsza w obiektach od $3,01\text{--}5,00\text{ha}$ – $10,9\text{m}^2$. Ogółem w badanych obiektach potencjał magazynowy kształtował się na poziomie $202,1\text{m}^2$ i rósł on w miarę wzrostu powierzchni gospodarstw. W gospodarstwach największych w porównaniu do gospodarstw najmniejszych wzrósł o $72,2\%$. Wskaźnikiem, który pozwala na porównanie powierzchni magazynowej budynków i budowli, jest odniesienie powierzchni do 1haUR . Na podstawie wskaźników zawartych w tabeli stwierdzono, że na 1haUR przypada w badanych obiektach $54,3\text{m}^2$ powierzchni magazynowej. Wskaźnik ten maleje w miarę wzrostu powierzchni użytków rolnych z $66,8\text{m}^2$ do $38,8\text{m}^2$, tj. o $72,1\%$. Analizując średni wiek budynków i budowli magazynowych stwierdzono, że najstarszymi obiektami są budynki inwentarskie (rok budowy 1985), zaś najmłodszymi, a co za tym idzie najnowocześniejszymi - wiaty (rok budowy 1990). W tabeli 3 przedstawiono również potencjał magazynowy w odniesieniu do 1 jednostki zbożowej produkcji globalnej (PG) i towarowej (PT). Autor zdaje sobie sprawę z niedoskonałości tychże kategorii produkcji, jednakże w pracy chodzi tylko o przedstawienie potencjału magazynowego w odniesieniu do ogólnej masy produkcji (PG) jak również tej, która w całości lub części zostaje składowana w magazynach w celu późniejszego sprzedania. Średnio na 1 jzbPG przypada $0,61\text{m}^2$ powierzchni magazynowej a na 1jzbPT – $9,31\text{m}^2$. W obiektach największych w stosunku do obiektów najmniejszych potencjał magazynowy w przeliczeniu na 1jzbPG zmniejszył się 2-krotnie a w przeliczeniu na 1jzbPT – 4-krotnie.

Koszty magazynowania to istotny składnik w ogólnych kosztach logistycznych gospodarstwa, na wysokość których w zasadniczy sposób wpływa amortyzacja składników majątku trwałego zaangażowanego w magazynach, zużycie materiałów, paliw lub energii służące do realizacji funkcji magazynowania, koszty obsługi oraz inne koszty niezbędne do funkcjonowania magazynu. Koszty te można zminimalizować poprzez racjonalne wykorzystanie potencjału magazynowego (powierzchni i pojemności magazynów) oraz wzrost wydajności pracy dzięki mechanizacji podstawowych czynności magazynowych.

Tabela 3. Potencjał magazynowy badanych gospodarstw rolniczych
 Table 3. Storage potential of analysed farms

Wyszczególnienie (grupa gospodarstw)	Garáže		Wiaty		Stodoly i magazyny		Budynki inventarskie		Ogółem m ² na:				
	m ² /gosp.	m ² /ha UR	m ² /gosp.	m ² /pha UR	m ² /gosp.	m ² /ha UR	m ² /gosp.	m ² /ha UR	gosp.	1ha UR	1jzbPG	1jzbPT	
1,00-3,00ha	31,1	13,5	19,6	7,6	71,3	31,0	37,7	16,6	154,7	66,8	0,78	17,38	
3,01-5,00ha	47,8	12,7	10,9	2,8	101,1	26,5	46,1	12,1	201,0	53,0	0,57	3,65	
Powyżej 5,01ha	59,6	8,8	35,1	5,0	125,3	18,1	62,0	9,1	266,4	38,8	0,43	4,21	
Średnia	44,6	11,9	21,3	5,7	96,5	25,8	47,5	13,1	202,1	54,3	0,61	9,31	
Średni wiek [lata]	1988		1990		1986		1985		X	X	X	X	X

Oznaczenia:

- m²/gosp - m² na gospodarstwo
- m²/ha UR - m² na 1 hektar użytków rolnych
- 1jzbPG - m² na 1 jednostkę zbożową produkcji globalnej
- 1jzbPT - m² na 1 jednostkę zbożową produkcji towarowej

W tabeli 4 przedstawiono wykorzystanie powierzchni magazynowej w badanych obiektach. Ogółem w badanych obiektach powierzchnia magazynowa wykorzystywana był jedynie w 55,6%, przy czym największym stopniu wykorzystano powierzchnię magazynową garaży (57,3%) a najmniej wiat (44,5%).

Tabela 4. Wykorzystanie powierzchni magazynowej w badanych gospodarstwach
Table 4. Storage area utilization in analysed farms

Wyszczególnienie (grupa gospodarstw)	Wykorzystanie powierzchni magazynowej [%]				
	Średnia	Garaże	Wiaty	Stodoły i magazyny	Budynki inwentarskie
1,00-3,00ha	51,7	48,1	46,2	49,1	49,3
3,01-5,00ha	56,9	62,7	42,3	54,6	53,6
Powyżej 5,01ha	59,6	64,0	43,9	55,3	55,5
Ogółem	55,6	57,3	44,5	52,6	54,3

Wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa rośnie wykorzystanie garaży, stodoł i magazynów oraz budynków inwentarskich, maleje natomiast wykorzystanie wiat. Należy tutaj zaznaczyć, iż żaden z budynków i budowli magazynowych nie przekroczył 60% poziomu wykorzystania. W analizowanych budynkach i budowlach magazynowych przechowywane lub magazynowane były surowce i materiały pochodzenia rolniczego i nierolniczego jak również techniczne środki produkcji w postaci maszyn i urządzeń. W tabeli 5 przedstawiono strukturę wykorzystania powierzchni magazynowej w badanych obiektach.

Tabela 5. Struktura wykorzystania powierzchni magazynowej w badanych gospodarstwach
Table 5. Structure of storage area utilization in analysed farms

Wyszczególnienie (grupa gospodarstw)	Procentowy udział w powierzchni magazynowej		
	maszyn i urządzeń do produkcji rolniczej	środków produkcji	plodów rolnych
1,00-3,00ha	35,5	10,8	53,7
3,01-5,00ha	35,1	9,5	55,4
Powyżej 5,01ha	34,7	11,4	53,9
Ogółem	35,1	10,6	54,3

Największą część powierzchni magazynowej zajmowały płody rolne, które w większości gospodarstw przechowywane były w stodołach i magazynach jak również na stropach budynków inwentarskich (54,3%), a najmniejszą środki produkcji składowane w garażach, stodołach i magazynach (10,6%). Uzupełnieniem są maszyny i urządzenia do produkcji rolniczej zajmujące 35,1% powierzchni magazynowej, przede wszystkim garaży i wiat. Należy tutaj zauważyć, że we wszystkich grupach obszarowych maszyny i urządzenia do produkcji rolniczej zajmują prawie identyczny udział (34,7–35,5%) w powierzchni magazynowej, podobnie jak płody rolne (53,7–55,4%). Nieco inaczej sytuacja kształtuje się w przypadku środków produkcji, gdzie największy udział w powierzchni magazynowej odnotowano w gospodarstwach pow. 5,01ha – 11,4% a najmniejszy w obiektach od 3,01-5,00ha – 9,5%. Świadczy to o tym, że gospodarstwa z tej grupy obszarowej w mniejszym stopniu magazynują zakupione środki produkcji, a częściej wykorzystują je bezpośrednio po zakupie.

Wnioski

1. Potencjał magazynowy w badanych obiektach kształtował się na poziomie 202,1m² i rósł w miarę wzrostu powierzchni gospodarstw. W gospodarstwach największych w porównaniu do gospodarstw najmniejszych, wzrósł on o 72,2%.
2. Średnio na 1 jzbPG przypada 0,61m² powierzchni magazynowej a na 1jzbPT - 9,31m². W obiektach największych w stosunku do obiektów najmniejszych potencjał magazynowy w przeliczeniu na 1jzbPG zmniejszył się 2-krotnie a w przeliczeniu na 1jzbPT – 4-krotnie.
3. Potencjał magazynowy badanych gospodarstw wykorzystany był w 55,6%, przy czym największym stopniu wykorzystano powierzchnię magazynową garaży (57,3%) a najmniej wiat (44,5%).
4. Największą część powierzchni magazynowej zajmowały płody rolne – 54,3%, a najmniejszą środki produkcji – 10,6%.

Bibliografia

- Fereniec J. 1999. *Ekonomika i organizacja rolnictwa*. Wydawnictwo Key Text sp z o.o. Warszawa.
- Kowalski St., Tabor S. 2003. *Koszty logistyczne w wybranych gospodarstwach rolniczych*. Inżynieria Rolnicza 10.
- Lenart M. 2000. *Koszty logistyki w wybranym przedsiębiorstwie produkcyjnym*. Logistyka 6.
- Praca zbiorowa. 1995. *Kalkulacja kosztów produkcji roślinnej i zwierzęcej*. Fundacja Rozwój SGGW. Warszawa.

**STORAGE POTENTIAL AND ITS UTILIZATION
IN FARMS CHARACTERISED
BY MULTIDIRECTIONAL PRODUCTION PROFILE**

Summary

The work presents storage potential and its utilization in farms characterised by multidirectional production profile. Completed tests show that storage potential in the analysed facilities was close to 202.1m² and grew with increasing farm surface area. Storage area utilization level reached 55.6%. Largest part of total storage area was occupied by agricultural products: 54.3%, and smallest part – by means of production: 10.6%.

Key words: logistic infrastructure, potential, equipment, store, utilization